

Schiltstraat te Ootmarsum (gemeente Dinkelland)

Een Bureauonderzoek en Inventariserend Veldonderzoek in de vorm van een verkennend booronderzoek

I.S.J. Beckers
R.M. van der Zee

CONCEPT

Colofon

ADC Rapport 2124

Schiltstraat te Ootmarsum (gemeente Dinkelland)

Een Bureauonderzoek en Inventariserend Veldonderzoek in de vorm van een verkennend booronderzoek

Auteurs: I.S.J. Beckers, R.M. van der Zee

In opdracht van: NIBAG Milieu & Ruimte

© ADC ArcheoProjecten, Amersfoort, 13 januari 2010

Foto's en tekeningen: ADC ArcheoProjecten, tenzij anders vermeld

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt
worden door middel van druk, fotokopie of op welke wijze dan ook
zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgevers.

ADC ArcheoProjecten aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend
uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

Autorisatie:
drs. A.G. de Boer

ISBN 978-94-6064-115-2

ADC ArcheoProjecten
Tel 033-299 81 81
Postbus 1513
3800 BM Amersfoort
Fax 033-299 81 80
Email info@archeologie.nl

Inhoudsopgave

Administratieve gegevens van het onderzoeksgebied	4
Samenvatting	5
1 Inleiding	7
1.1 Algemeen	7
1.2 Doelstelling en vraagstelling	7
2 Bureauonderzoek	7
2.1 Methoden	7
2.2 Resultaten	8
3 Inventariserend Veldonderzoek	11
3.1 Methoden	11
3.2 Resultaten	11
3.3 Interpretatie	11
4 Conclusies	12
5 Aanbeveling	13
Literatuur	13
Lijst van afbeeldingen	14
Lijst van tabellen	14
Bijlage 1 Boorgegevens	21

Administratieve gegevens van het onderzoeksgebied

Provincie:	Overijssel
Gemeente:	Dinkelland
Plaats:	Ootmarsum
Toponiem:	Schiltstraat
Kadastrale gegevens:	Gem. Ootmarsum, sectie A, perceelnr. 3789
Kaartblad:	28F
Coördinaten:	257.640/492.268 257.656/492.246 257.667/492.239 257.685/492.224
Bevoegde overheid:	Gemeente Dinkelland
Deskundige namens de bevoegde overheid:	Dhr. J.A.M. Oude Rengerink
ARCHIS-onderzoeksmeldingsnummer (CIS-code):	37746
ADC-projectcode:	4110475
Periode van uitvoering:	Oktober 2009
Beheer en plaats documentatie:	ADC ArcheoProjecten bv, Amersfoort

Samenvatting

In opdracht van NIBAG Milieu & Ruimte heeft ADC ArcheoProjecten een bureauonderzoek en een inventariserend veldonderzoek uitgevoerd voor het plangebied Schiltstraat in Ootmarsum (gemeente Dinkelland). In het plangebied zal de bestaande bebouwing worden gesloopt en zullen een museum en zes woningen gerealiseerd worden. Het onderzoek is uitgevoerd in het kader van een projectprocedure ten behoeve van een wijziging in het bestemmingsplan en een aanvraag van een bouwvergunning en was noodzakelijk om te bepalen of bij de voorgenomen activiteiten de kans bestaat dat archeologische resten in de ondergrond worden aangetast.

Op basis van het bureauonderzoek kunnen direct aan of onder het maaiveld in het hele plangebied archeologische resten worden verwacht in een ophogingspakket uit de Middeleeuwen en Nieuwe Tijd. Het betreft hier waarschijnlijk de resten van de bebouwing uit die periodes en bewoningsafval. In het plangebied kunnen ook waterputten en/of beerputten zijn aangelegd. Waarschijnlijk zijn de archeologische resten in het ophogingspakket verstoord door de huidige bebouwing.

Onder het ophogingspakket kunnen archeologische resten uit het Midden-Paleolithicum tot de Middeleeuwen aanwezig zijn. De resten zullen zich waarschijnlijk manifesteren in een archeologische laag. Mogelijk zijn deze archeologische resten door latere woonactiviteiten op de locatie (deels) verstoord geraakt. Organische resten (zoals bot, hout, leder en textiel) zullen door de relatief droge en zure bodemomstandigheden slecht zijn geconserveerd. De beperkte beschikbare gegevens laten niet toe, het complextype en de omvang van de verwachte resten nader te specificeren.

Teneinde deze verwachting te toetsen werd in het plangebied een booronderzoek (specificatie VS03) uitgevoerd. Tijdens dit onderzoek zijn vijf boringen uitgevoerd tot een diepte van gemiddeld 220 cm onder het maaiveld.

Gedurende het onderzoek is in alle boringen in de diepe ondergrond keileem aangetroffen. De verwachte afzettingen van de stuwwal bestaan voor een deel uit keileem en dat betekent dat tijdens het onderzoek de stuwwal is aangetroffen. Toch zijn de afzettingen van de stuwwal niet en vooral de top van de stuwwal waarschijnlijk niet intact in de bodem aanwezig.

Het heterogene pakket boven het keileem vertoont namelijk veel kenmerken van omgewerkte en/of opgebrachte grond. Het pakket is namelijk heterogeen van structuur en samenstelling. Waarschijnlijk is een deel van het pakket van elders aangevoerd en op het terrein opgebracht. Het aardewerk en glas uit de Nieuwe Tijd in boring 3 in dit pakket is dus mogelijk niet *in situ*.

De ondergrens van het heterogeen pakket vertoont een scherpe begrenzing. Het is dus goed mogelijk dat het pakket is omgewerkt en/of opgebracht in de tweede helft van de 20^e eeuw, wanneer de bebouwing op het plangebied is aangebracht. Het is echter ook goed mogelijk dat de top van het keileem in een vroeger stadium is afgegraven of dat eerder grond is opgebracht in het plangebied.

Het is niet volledig uit te sluiten dat binnen het onderzochte gebied toch nog archeologische resten voorkomen. Om de op het bureauonderzoek gebaseerde gespecificeerde verwachting voldoende te kunnen aanvullen en toetsen, adviseert ADC ArcheoProjecten om in het plangebied tijdens de sloop- en graafwerkzaamheden in een archeologische begeleiding te voorzien. De archeologische begeleiding dient hetzelfde doel als een inventariserend veldonderzoek door middel van het aanleggen van proefsleuven (IVO-P). Dit betekent dat indien bij de civiele werkzaamheden toch vondsten of archeologische sporen worden aangetroffen, deze worden geregistreerd en, in zover de werkzaamheden dat toelaten, worden gedocumenteerd. Aan de westkant van de werkzaamheden is het maken van een archeologisch profiel waarschijnlijk mogelijk. De exacte invulling van de werkzaamheden dient te worden vastgelegd in een door de bevoegde overheid goed te keuren Programma van Eisen (PvE). Het verdient verder de aanbeveling om de uitvoerder van het grondwerk te wijzen op de plicht archeologische vondsten te melden bij de bevoegde overheid, zoals aangegeven in artikel 53 van de Monumentenwet.

Tabel 1. Tijdsduur van de verschillende (pre)historische perioden.

Periode	Tijd in jaren	
Nieuwe tijd	1500 - heden	
Middeleeuwen:	450 - 1500 na Chr.	
Late Middeleeuwen		1050 - 1500 na Chr.
Vroege Middeleeuwen		450 - 1050 na Chr.
Romeinse tijd:	12 voor Chr. - 450 na Chr.	
Laat Romeinse tijd		270 - 450 na Chr.
Midden Romeinse tijd		70 - 270 na Chr.
Vroeg Romeinse tijd		12 voor Chr. - 70 na Chr.
IJzertijd:	800 - 12 voor Chr.	
Late IJzertijd		250 - 12 voor Chr.
Midden IJzertijd		500 - 250 voor Chr.
Vroege IJzertijd		800 - 500 voor Chr.
Bronstijd:	2000 - 800 voor Chr.	
Late Bronstijd		1100 - 800 voor Chr.
Midden Bronstijd		1800 - 1100 voor Chr.
Vroege Bronstijd		2000 - 1800 voor Chr.
Neolithicum (Jonge Steentijd):	5300 - 2000 voor Chr.	
Laat Neolithicum		2850 - 2000 voor Chr.
Midden Neolithicum		4200 - 2850 voor Chr.
Vroeg Neolithicum		5300 - 4200 voor Chr.
Mesolithicum (Midden Steentijd):	8800 - 4900 voor Chr.	
Laat Mesolithicum		6450 - 4900 voor Chr.
Midden Mesolithicum		7100 - 6450 voor Chr.
Vroeg Mesolithicum		8800 - 7100 voor Chr.
Paleolithicum (Oude Steentijd):	tot 8800 voor Chr.	
Laat Paleolithicum		35.000 - 8800 voor Chr.
Midden Paleolithicum		300.000 - 35.000 voor Chr.
Vroeg Paleolithicum		tot 300.000 voor Chr.

Bron: Archeologisch Basis Register 1992

1 Inleiding

1.1 Algemeen

In opdracht van NIBAG Milieu & Ruimte heeft ADC ArcheoProjecten een bureauonderzoek en een inventariserend veldonderzoek uitgevoerd voor het plangebied Schiltstraat in Ootmarsum (gemeente Dinkelland). In het plangebied zal de bestaande bebouwing worden gesloopt en zullen een nieuw museum en zes woningen gerealiseerd worden. Het onderzoek is uitgevoerd in het kader van een projectprocedure ten behoeve van een wijziging in het bestemmingsplan en een aanvraag van een bouwvergunning en was noodzakelijk om te bepalen of bij de voorgenomen activiteiten de kans bestaat dat archeologische resten in de ondergrond worden aangetast.

1.2 Doelstelling en vraagstelling

Het doel van het bureauonderzoek is het verwerven van informatie over bekende of verwachte archeologische waarden binnen het omschreven gebied.

Het doel van het inventariserende veldonderzoek is het aanvullen en toetsen van de op basis van het bureauonderzoek opgestelde gespecificeerde verwachting. Het inventariserend veldonderzoek vond plaats door middel van een verkennend booronderzoek.

In het plangebied is nog geen eerder archeologisch onderzoek verricht.

Ten behoeve van het inventariserend veldonderzoek is een plan van aanpak (PvA) opgesteld conform KNA (Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie) specificatie VS01 en de geldende beleidsregel van de Staatsecretaris van OCW.¹

Hierin zijn de volgende onderzoeksvragen opgesteld:

- Wat is de archeologische verwachting van het plangebied?
- Zijn er vindplaatsen te verwachten en zo ja, wat is naar verwachting de omvang ligging, aard en datering hiervan?
- Wat kan op basis van historische kaarten in het gebied verwacht worden?
- In welke mate heeft de huidige bebouwing de archeologische sporen aangetast?
- Wat kan op basis van het booronderzoek gezegd worden over het bodemprofiel?
- Kan op basis van het booronderzoek een vindplaats dan wel een verstoring aangegeven worden?

Indien er archeologische waarden aanwezig zijn:

- In welke mate worden deze waarden verstoord door realisatie van de geplande bodemingreep?
- Hoe kan deze verstoring door planaanpassing tot een minimum worden beperkt?

Indien de archeologische waarden niet kunnen worden behouden:

- Welke vorm van nader onderzoek is nodig om de aanwezigheid van archeologische waarden en hun omvang, ligging, aard en datering voldoende te kunnen bepalen om te komen tot een selectiebesluit?

Het bureauonderzoek is uitgevoerd op 26 oktober 2009 en het booronderzoek op 27 oktober 2009. Meegewerkt hebben: I.S.J. Beckers (archeoloog), R.M. van der Zee (prospector), A.G. de Boer (senior prospector).

2 Bureauonderzoek

2.1 Methodes

Het onderzoek is uitgevoerd conform de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA), versie 3.1, in het bijzonder de specificaties LS01, LS02, LS03, LS04 en LS05. Het bureauonderzoek wordt gerapporteerd conform LS06.

Het onderzoek bestaat uit zes onderdelen (specificaties LS01 t/m LS06). In de eerste vier onderdelen zijn de volgende werkzaamheden verricht:

- afbakening plangebied en vaststellen van de consequenties van het mogelijk toekomstige gebruik
- beschrijving van de huidige situatie
- beschrijving van de historische situatie en mogelijke verstoringen
- beschrijving van bekende archeologische waarden en aardwetenschappelijke gegevens

¹ Beleidsregel van de Staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap van 15 juni 2005, nr. WJZ/2005/26210 (8163), tot wijziging van de Beleidsregels opgravingsbevoegdheid.

Op grond van deze onderdelen wordt een gespecificeerde verwachting van het gebied opgesteld (specificatie LS05). Hierin wordt verwoord of, en zo ja, welke archeologische waarden worden verwacht. Indien deze worden verwacht worden de (veronderstelde) eigenschappen van de waarden zo gedetailleerd mogelijk aangegeven.

2.2 Resultaten

2.2.1 Afbakening plan- en onderzoeksgebied en vaststellen van de consequenties van het mogelijk toekomstige gebruik (LS01)

Het plangebied ligt in de hoek van de Schiltstraat en de Kapelstraat in Ootmarsum en heeft een oppervlakte van ongeveer 2000 m². Het wordt begrensd door de Kapelstraat in het westen en de Schiltstraat in het zuiden. De oostgrens van het plangebied wordt gevormd door de tuin van nummers 4 en 6 aan de Schiltstraat en de tuinen van de huizen aan de Marktstraat. Ten noorden van het plangebied is het huis en de tuin van nummer 5 van de Marktstraat gelegen. De exacte locatie is weergegeven in afbeelding 1 en een detailkaart van het plangebied is weergegeven in afbeelding 2.

Van het plangebied zelf zijn onvoldoende archeologische en aardkundige gegevens beschikbaar om een uitspraak te kunnen doen over de archeologische verwachting. Daarom zijn tevens gegevens betrokken uit de directe omgeving, waarmee het onderzoeksgebied kan worden gedefinieerd als het gebied binnen een straal van circa 200 m rondom het plangebied.

In het plangebied zijn een museum en zes woningen gepland. Hierbij zal het volledige plangebied worden bebouwd of vergraven. De bestaande bebouwing zal eerst gesloopt worden. Dan zullen aan de Kapelstraat zes woningen gebouwd worden en deze zijn ongeveer 10 meter lang. Onder de woningen zal een kelder worden aangelegd.

Aan de Schiltstraat zal het museum Ton Schulten worden gebouwd; de lengte van het museum zal ongeveer 35 m bedragen. Langs de Schiltstraat zal het museum 27 m breed worden en aan de achterkant wordt het ongeveer 20 m. Tussen de Schiltstraat en de Kapelstraat zal ten behoeve van het museum een brasserie worden gebouwd. Onder de brasserie en de zuidwest- en noordoost-hoek van het museum worden kelders aangelegd. In hoeverre het grondwaterniveau door de voorgenomen ingreep zal veranderen is onbekend, omdat dit niveau tijdens het booronderzoek niet is aangetroffen. De consequentie van de voorgenomen ingreep is dat eventuele waardevolle archeologische resten in de ondergrond worden aangetast.

2.2.2 Beschrijving van de huidige situatie (LS02)

Het plangebied is momenteel grotendeels bebouwd. De bebouwing strekt zich uit langs de Kapelstraat en een deel van de Schiltstraat. Ook is de oostelijke rand van het plangebied bebouwd. In het midden van het plangebied is een atrium aanwezig met een ingang naar de Schiltstraat (afb. 9). In het bouwarchief van de gemeente Dinkelland is bekend dat de bebouwing aan de Kapelstraat momenteel onderkeldert is tot een diepte van 2,40 meter in het zuidelijke deel tot 2,80 meter onder het maaiveld in het noordelijke deel. De oostelijke bebouwing is tot op een diepte van 1,20 m onder het maaiveld gefundeerd, het betreft hier een gemetselde fundering op staal.

In het kader van een KLIC-melding zijn gegevens betreffende de ligging van kabels en leidingen binnen het plangebied opgevraagd. Hieruit bleek dat onder de Kapelstraat kabels aanwezig zijn en vanuit die hoofdkabel lopen meerdere kabels naar de huizen langs de Kapelstraat.

2.2.3 Beschrijving van de historische situatie en mogelijke verstoringen (LS03)

De historische situatie is op verschillende kaarten als volgt:

Bron	Historische situatie
Van Deventer kaart uit 1550-1600	Bebouwing aan de Schiltstraat en de Kapelstraat, tuinen daarachter
Hottinger Atlas uit 1779 ²	Bebouwing langs de Kapelstraat, tuinen.
Kadastrale minuut uit 1811-32	Pastorie in de zuidwesthoek, huizen aan de Kapelstraat en Schiltstraat. In het midden van het plangebied en naast de pastorie tuin.
Topografische kaart uit 1848 ³	Plangebied staat als bebouwd weergegeven
Bonnekaart uit 1905 ⁴	Zuidelijke helft van het plangebied bebouwd, noordelijke helft tuin met een gebouw in het midden
Bonnekaart uit 1926 ⁵	Identiek, maar nu ook een gebouw in de noordoosthoek van het plangebied

² Versfelt 2003.

³ Wolters Noordhoff Atlasproducties 1990.

⁴ Bureau Militaire Verkenningen 1905.

⁵ Bureau Militaire Verkenningen 1926.

Bron	Historische situatie
Bonnekaart uit 1935 ⁶	Gebouw in het midden van de tuinen en in de noordoosthoek gesloopt
Topografische kaart uit 1955, 1988 ⁷	Situatie identiek
Topografische kaart uit 1995 ⁸	Plangebied geheel bebouwd behalve een atrium in het midden en een tuin aan de noordkant van het plangebied.

De oudste vermelding van de naam Ootmarsum komt uit 917 na Chr. en dan bestaat de centrale kerk in het centrum van Ootmarsum al.⁹ Rond 1300 na Chr. verwerft Ootmarsum stadsrechten en waarschijnlijk maakt het plangebied dan al deel uit van het stadje.

De oudste gedetailleerde kaart van het onderzoeksgebied is de stadsplattegrond die door Jacob van Deventer in de 16^e eeuw is gemaakt (afb. 4). Op deze kaart is het deel van het plangebied direct naast de Schiltstraat en de Kapelstraat bebouwd. Achter deze bebouwing is een tuin aanwezig.

In de Hottinger atlas uit 1779 staat ook een kaart van Ootmarsum en hierop is alleen bebouwing aan de Kapelstraat zichtbaar. Er is in die tijd echter ook bebouwing aan de Schiltstraat mogelijk aanwezig.

De kadastrale minuut uit 1811 tot 1832 geeft een duidelijk overzicht van het gebruik van het plangebied in die tijd (afb. 5). In het begin van de 19^e eeuw was het plangebied direct naast de Kapelstraat en de Schiltstraat bebouwd en daarachter bevonden zich tuinen. In de hoek van de Kapelstraat en de Schiltstraat stond een pastorie. De meeste gebouwen waren in bezit bij G. Heyer, een winkelier. In de 19^e eeuw veranderde deze situatie niet of nauwelijks.

Tussen 1848 en 1905 is een deel van de huizen aan de Kapelstraat in de noordelijke helft van het plangebied gesloopt. De noordelijke helft van het plangebied was toen voornamelijk in gebruik als tuin en een klein gebouw stond in het midden van die tuin (afb. 6). Op de Bonnekaart van 1926 is ook een gebouw in de noordoostelijke hoek van het plangebied zichtbaar. Op de Bonnekaart uit 1935 is dit gebouw en het gebouw in het midden van de tuin gesloopt. Uit het bouwarchief van de gemeente Dinkelland blijkt dat het oostelijke deel van het voormalige bejaardentehuis Huize Franciscus rond 1957 is gebouwd. Het westelijke gedeelte is later rond 1974 gebouwd. Rond 2004 is de functie van de bebouwing veranderd van bejaardentehuis tot gezondheidscentrum.

2.2.4 Beschrijving van bekende archeologische waarden en aardwetenschappelijke gegevens (LS04)

De volgende aardwetenschappelijke informatie is bekend van het plangebied:

Bron	Informatie
Geologie ¹⁰	Gestuwde tertiaire afzettingen, veelal zeeklei en-zand (G2k)
Geomorfologie ¹¹	Hoge stuwwal (14B3)
Bodemkunde ¹²	Niet gekarteerd (bebouwd)

Ootmarsum is gelegen op de flank van de stuwwal van Ootmarsum, die tijdens de voorlaatste ijstijd (het Saalien, van 238 duizend tot 128 duizend jaar geleden) door opstuwing van het landijs is ontstaan. Deze stuwwal is goed zichtbaar op het Actuele Hoogtebestand Nederland (afb. 7).

De stuwwallen bestaan in deze regio vooral uit fijnzandige en kleiige mariene afzettingen die al voor de landijsbedekking in Nederland aanwezig waren (Formaties van Breda en Rupel). Soms zijn ook glaciofluviale afzettingen (smeltwaterafzettingen) meegestuwd.¹³ Op de stuwwallen zijn plaatselijk keileemresten en zwerfstenen aangetroffen, wat erop wijst dat de stuwwallen door het landijs overreden zijn. Het is goed mogelijk dat ook op de stuwwal van Ootmarsum keileem (Formatie van Drente) is afgezet.

In oude stads- of dorpskernen is vaak een ophogingspakket aanwezig, dat ontstaat door continue bewoning van de kernen als gevolg van verschillende bouw- en sloopactiviteiten en het opbrengen van stadsafval. Het is mogelijk dat een dergelijk ophogingspakket vanaf de Middeleeuwen in het plangebied ontstaan is.

⁶ Bureau Militaire Verkenningen 1935

⁷ www.watwaswaar.nl

⁸ www.watwaswaar.nl

⁹ Eweg 2007

¹⁰ Stichting voor Bodemkartering 2009

¹¹ Stichting voor Bodemkartering 2009.

¹² Stichting voor Bodemkartering 2009.

¹³ Berendsen 2005.

In het onderzoeksgebied zijn de volgende archeologische (indicatieve) waarden vastgesteld:

Bron	Omschrijving
Indicatieve Kaart Archeologische Waarden (IKAW)	Niet gekarteerd (bebouwd)
Cultuurhistorische waardenkaart Overijssel	Archeologisch monument, stadskern van Ootmarsum
Archeologische Monumenten Kaart (AMK)	AMK-terrein 13973, stadskern van Ootmarsum
waarnemingen ARCHISII (Archeologisch Informatie Systeem)	100, 2312, 2332, 13413, 13414, 13417, 13826, 17898, 22182, 45165
vondstmeldingen ARCHISII	408654, waterput met enige vondsten
onderzoeksmeldingen ARCHISII	11128, 11129, 11130, 11131, 11132 Geofysisch onderzoek naar de stadsgrachten van Ootmarsum
	15073, booronderzoek Westwal-carint
	15093, booronderzoek Westwal
	21056, booronderzoek Molenstraat 6-14
	37498, bureauonderzoek

De ligging van deze waarden is weergegeven in afb. 3.

Het plangebied maakt deel uit van AMK-terrein 13973, de historische kern van Ootmarsum. Rond en binnen de kern van Ootmarsum is een hoge verwachting voor de archeologie. Op het archeologische informatiesysteem, Archis, is dit duidelijk zichtbaar. Net ten noordwesten van de kern van Ootmarsum is een Laatmiddeleeuwse kogelpot gevonden.¹⁴ Ten noordwesten daarvan is tijdens de aanleg van een weg aardewerk uit de IJzertijd aangetroffen.¹⁵ Iets ten zuidwesten van de kern van Ootmarsum is aardewerk uit de Vroege middeleeuwen gevonden.¹⁶ Binnen de kern van Ootmarsum, ten westen van het plangebied, zijn drie waarneming bekend in Archis. Direct ten westen is een zeer divers vondstcomplex gevonden dat uit een Laat-Neolithische klokbekerscherf, een vuursteenafslag, aardewerk uit de Late Middeleeuwen en aardewerk, glas en een bootshaak uit de Nieuwe Tijd bestaat.¹⁷ Westelijk van deze meting is de locatie van de stadsgracht van Ootmarsum gevonden tijdens geofysisch onderzoek.¹⁸ 50 meter ten zuidwesten vanaf het plangebied is een stenen hamerbijl gevonden die uit de Late Bronstijd tot de Midden-IJzertijd dateert.¹⁹

In de kern van Ootmarsum is ook een Romeinse munt met daarop een afbeelding van Hadrianus gevonden.²⁰ Dat betekent dat deze munt tijdens of na de regeringsperiode van Hadrianus in het bodemarchief terecht is gekomen, dus na 117-138 na Chr. Tijdens het archeologische onderzoek ten behoeve van de renovatie van het stadhuis van Ootmarsum is een middeleeuws kerkhof ontdekt waarvan drie graven zijn teruggevonden.²¹ In het midden van de kern naast de Markt is een brandkuil gevonden waarvan de datering onbekend is.²² Ook is ten westen van deze waarneming een waterput met enige vondsten gevonden die waarschijnlijk uit de Middeleeuwen dateren.²³

In de stadskern van Ootmarsum en op een korte afstand daarbuiten zijn meerdere booronderzoeken uitgevoerd.²⁴ De westkant van de Kapelstraat is ook in 2007 door middel van een booronderzoek verkend.²⁵ Na deze verkenning is geen vervolgonderzoek uitgevoerd.

2.2.5 Gespecificeerde verwachting (LS05)

In het hele plangebied kunnen direct aan of onder het maaiveld archeologische resten worden verwacht in een ophogingspakket uit de Middeleeuwen en Nieuwe Tijd. Het betreft hier waarschijnlijk de resten van de bebouwing uit die periodes en bewoningsafval. Organische resten (zoals bot, hout, leder en textiel) zullen door de relatief droge en zure bodemomstandigheden slecht zijn geconserveerd.²⁶ In het plangebied kunnen ook waterputten en/of beerputten zijn aangelegd. De conservering van archeologische resten in deze putten is relatief gezien beter dan in de omringende bodem. Waarschijnlijk zijn de archeologische resten in het ophogingspakket verstoord door verschillende bouw- en slooptactiviteiten die in het verleden hebben plaats gevonden.

¹⁴ Waarneming 13417

¹⁵ Waarneming 2332

¹⁶ Waarneming 2312

¹⁷ Waarneming 17989

¹⁸ Waarneming 45165 en onderzoeksmeldingen 11128 t/m 11132

¹⁹ Waarneming 100

²⁰ Waarneming 13826

²¹ Waarnemingen 13413 en 22182

²² Waarneming 13414

²³ Vondstmelding 408654

²⁴ Onderzoeksmeldingen 15073 en 21056

²⁵ Onderzoeksmelding 15093

²⁶ Kars & Smit 2003.

Onder het ophogingspakket kunnen archeologische resten uit het Midden-Paleolithicum tot de Middeleeuwen aanwezig zijn. De resten zullen zich waarschijnlijk manifesteren in een archeologische laag; een doorwerkte grondlaag onder het ophogingspakket met kleine fragmenten aardewerk, natuursteen, vuursteen of houtskool.²⁷ Organische resten (zoals bot, hout, leder en textiel) zullen door de relatief droge en zure bodemomstandigheden slecht zijn geconserveerd. De beperkte beschikbare gegevens laten niet toe, het complextype en de omvang van de verwachte resten nader te specificeren. Waarschijnlijk zijn deze resten door latere bewoning in het plangebied deels of geheel verstoord geraakt.

3 Inventariserend Veldonderzoek

3.1 Methoden

De bij het Inventariserend Veldonderzoek toegepaste methoden zijn conform de KNA, versie 3.1, in het bijzonder specificatie VS03 (booronderzoek). Uitgangspunt van het inventariserend veldonderzoek is de gespecificeerde verwachting zoals die is opgesteld in het bureauonderzoek. De strategie voor het veldonderzoek is hierop gebaseerd, alsmede op het voor dit onderzoek opgestelde Plan van Aanpak (VS01). De rapportage is opgesteld conform specificatie VS05.

3.1.1 Booronderzoek (VS03)

In het plangebied zijn grondboringen uitgevoerd met als doel het bepalen van de bodemopbouw en eventuele bodemverstoringen. Dit is de verkennende fase van het inventariserend veldonderzoek.

Het verkennen van de bodemopbouw gebeurt door de bodemtextuur en, indien relevant, bodemkundige horizonten systematisch te beschrijven. Eventuele afwijkingen van de verwachte bodemopbouw zoals vastgesteld op grond van het bureauonderzoek, en andere niet-natuurlijke bodemkenmerken kan er aanleiding toe geven om (delen van) het plangebied als verstoord te beschouwen.

Er zijn 5 boringen verspreid over het plangebied uitgevoerd met een 7 cm edelmanboor en een 3 cm guts tot 25 cm in de ongestoorde ondergrond. De boring zijn doorgezet tot gemiddeld circa 220 cm en maximaal 275 cm onder het maaiveld.

De bodemtextuur en archeologische indicatoren zijn beschreven volgens SBB 5.1 van het NITG-TNO waarin ondermeer de standaard classificatie van bodemonsters volgens NEN5104 wordt gehanteerd.²⁸ De X- en Y-coördinaten zijn bepaald aan de hand van de lokale topografie. De hoogte van het maaiveld ter plaatse van de boringen is bepaald aan de hand van AHN beelden.

3.2 Resultaten

3.2.1 Booronderzoek (VS03)

De locatie van de boringen is weergegeven in afb. 2 en de boorgegevens zijn weergegeven in bijlage 1.

De diepe ondergrond van het plangebied bestaat uit sterk zandige leem met roestvlekken. De kleur van dit pakket varieert van oranjebruin tot groenbruin tot blauwbruin. De bovenkant van dit pakket bevindt zich in alle boringen behalve boring 2 op een niveau van ongeveer 39,3 m boven NAP (1,60 tot 2,50 m -mv). In boring 2 is de bovenkant van dit pakket op een diepte van ongeveer 39,7 m boven NAP of 220 cm onder het maaiveld aangetroffen.

Op dit pakket is een heterogeen pakket aanwezig, dat bestaat uit lagen/brokken zand en leem. De kleur van de grond is in de meeste gevallen (donker)grijsbruin. In dit pakket zijn baksteenpuin, sintels, cementbrokjes en houtskoolspikkels aangetroffen. In boring 3 zijn fragmenten aardewerk en glas gevonden in dit pakket. Deze zijn beschreven in tabel 2. De vondsten zijn niet geselecteerd voor conservering.

3.3 Interpretatie

In het plangebied werden de resten van een stuwwal verwacht die waarschijnlijk met keileem is afgedekt. Tijdens het onderzoek is dit keileem in alle boringen aangetroffen.

²⁷ Groenewoudt 1994.

²⁸ Bosch 2005; Normalisatie-Instituut 1989.

Het heterogene pakket op het keileem vertoont veel kenmerken van omgewerkte of geroerde grond; het pakket is heterogeen van structuur en kleur. Hoewel de verwachte natuurlijke ondergrond van het plangebied uit keileem bestaat, bevat dit pakket grote hoeveelheden zand en klei. Waarschijnlijk is een deel van het pakket van elders aangevoerd en op het terrein opgebracht. Vanwege de scherpe grens tussen de twee pakketten is waarschijnlijk het gehele pakket vergraven. (afb. 8)

De scherpe ondergrens van het heterogene pakket correspondeert met de diepte van de aanwezige kelders. Het is dus goed mogelijk dat het pakket is opgebracht of omgewerkt tijdens de bouwactiviteiten in de 20^e eeuw. Het is echter ook goed mogelijk dat de keileem in een vroeger stadium is afgegraven of dat een pakket is opgebracht in het plangebied.

In boring 3 zijn op een diepte van ongeveer 80 cm onder het maaiveld 2 aardewerkfragmenten en een stuk glas aangetroffen in het heterogene pakket. De twee roodbakkende scherven dateren waarschijnlijk uit de Nieuwe Tijd en waarschijnlijk heeft het glasfragment een gelijke ouderdom. Het aardewerk en glas in boring 3 in dit pakket is dus mogelijk niet *in situ* aanwezig, omdat dit pakket in grote mate is omgewerkt en/of deels is opgebracht.

4 Conclusies

De in de Inleiding gestelde onderzoeksvragen kunnen op basis van de bereikte resultaten als volgt worden beantwoord:

- *Wat is de archeologische verwachting van het plangebied?*

Op basis van het bureauonderzoek werden archeologische resten uit de Middeleeuwen en Nieuwe Tijd verwacht direct onder het maaiveld en in een ophogingspakket en archeologische resten uit het Paleolithicum tot de Middeleeuwen in de top van de stuwwal. Uit het booronderzoek bleek dat de top van de stuwwal waarschijnlijk is vergraven en dat geen ophogingspakket is aangetroffen. In plaats van het ophogingspakket is een omgewerkt en deels opgebracht pakket in het plangebied aanwezig dat wellicht een (sub)recente oorsprong kent. Naar verwachting zijn de twee potentiële archeologische niveaus door deze activiteiten verstoord.

- *Zijn er vindplaatsen te verwachten en zo ja, wat is naar verwachting de omvang ligging, aard en datering hiervan?*

In het plangebied zijn waarschijnlijk geen archeologische vindplaatsen aanwezig, maar in het bovenste pakket kunnen nog resten uit de Middeleeuwen en Nieuwe Tijd in het plangebied aanwezig zijn.

- *Wat kan op basis van historische kaarten in het gebied verwacht worden?*

Op de historische kaarten vanaf 1550 na Chr. staat het plangebied als deels bebouwd aangegeven. De plaats van de bebouwing wisselde en de laatste bodemingreep, de plaatsing van de huidige bebouwing, heeft in de 2^e helft van de 20^e eeuw plaatsgevonden. Op basis van het kaartmateriaal kunnen dus bewoningsresten uit de Late Middeleeuwen en Nieuwe Tijd verwacht worden.

- *In welke mate heeft de huidige bebouwing de archeologische sporen aangetast?*

Onder de westelijke bebouwing zijn kelders aanwezig en op deze plekken zijn de archeologische resten waarschijnlijk geheel verstoord. De oostelijke helft van de bebouwing is tot een diepte van gemiddeld 1,20 m onder het maaiveld gefundeerd. Buiten de bebouwing is een heterogeen pakket aangetroffen tot een diepte van ongeveer 160 tot 250 cm onder het maaiveld. Dit pakket is wellicht (sub)recentelijk omgewerkt of deels opgebracht. De plaatsing van de huidige bebouwing heeft dus waarschijnlijk de archeologische sporen in grote mate verstoord.

- *Wat kan op basis van het booronderzoek gezegd worden over het bodemprofiel?*

In alle boringen is keileem aangetroffen. Dit is afgezet in het Saalien op een oudere stuwwal. Het is echter onbekend of de top van het keileem tijdens het booronderzoek is aangetroffen, want het is goed mogelijk dat een deel van het keileem is afgegraven. Een aanwijzing hiervoor is de scherpe grens op een hoogte van ongeveer 39,3 m boven NAP in vier van de vijf boringen.

- *Kan op basis van het booronderzoek een vindplaats dan wel een verstoring aangegeven worden?*

Op basis van het booronderzoek kan gesteld worden dat de bodem in het plangebied verstoord is geraakt, waarschijnlijk door de plaatsing van de huidige bebouwing. Dit geldt voor het hele plangebied en in het bijzonder voor de plaatsen onder de bebouwing waar kelders zijn aangelegd. Buiten de bebouwing kunnen nog archeologische resten uit de Late Middeleeuwen en Nieuwe Tijd in de bodem aanwezig zijn.

Indien er archeologische waarden aanwezig zijn:

- *In welke mate worden deze waarden verstoord door realisatie van de geplande bodemingreep?*

Buiten de bebouwing is een omgewerkt en deels opgebracht pakket in de bodem aanwezig tot een diepte van 39,3 m boven NAP of 160 tot 250 cm onder het maaiveld. In dit pakket zijn twee scherven en een fragment glas uit de Nieuwe Tijd in boring 3 aangetroffen, maar gezien de verschillende bouw- en slooptactiviteiten is de kans gering dat deze vondsten zich *in situ* in de bodem bevinden.

- *Hoe kan deze verstoring door plaanpassing tot een minimum worden beperkt?*

Door de bebouwing zoveel mogelijk te plaatsen op de momenteel bebouwde gebieden kan de grondverstoring geminimaliseerd worden. Aangezien de westelijke helft van de bebouwing onderkeldert is, zal de bodem minimaal worden verstoord als op deze plaatsen kelders gegraven zullen worden.

5 Aanbeveling

Het is niet volledig uit te sluiten dat binnen het onderzochte gebied toch nog archeologische resten voorkomen. Om de op het bureauonderzoek gebaseerde gespecificeerde verwachting voldoende te kunnen aanvullen en toetsen, adviseert ADC ArcheoProjecten om in het plangebied tijdens de sloop- en graafwerkzaamheden in een archeologische begeleiding te voorzien. De archeologische begeleiding dient hetzelfde doel als een inventariserend veldonderzoek door middel van het aanleggen van proefsleuven (IVO-P). Dit betekent dat indien bij de civiele werkzaamheden toch vondsten of archeologische sporen worden aangetroffen, deze worden geregistreerd en, in zover de werkzaamheden dat toelaten, worden gedocumenteerd. Aan de westkant van de werkzaamheden is het maken van een archeologisch profiel waarschijnlijk mogelijk. De exacte invulling van de werkzaamheden dient te worden vastgelegd in een door de bevoegde overheid goed te keuren Programma van Eisen (PvE). Het verdient verder de aanbeveling om de uitvoerder van het grondwerk te wijzen op de plicht archeologische vondsten te melden bij de bevoegde overheid, zoals aangegeven in artikel 53 van de Monumentenwet.

Literatuur

- Berendsen, H.J. A., 2005: *Landschappelijk Nederland: de fysisch-geografische regio's*. Assen.
- Berg, M.M. van den & E.A. Hatzmann, 2006: *Water en archeologisch erfgoed*, Amersfoort (Nederlandse Archeologische Rapporten, 30).
- Bureau Militaire Verkenningen, verschillende jaargangen (1905, 1926, 1935): *Ootmarsum, blad 343, 1:25.000*.
- Bosch, J.H.A., 2005: *Archeologische Standaard Boorbeschrijvingsmethode, Versie 5.2*. Utrecht (TNO-rapport, NITG 05-043-A).
- Cate, J.A.M. ten, A.F. Holst, H. Kleijer & J. Stolp, 1995: *Handleiding bodemgeografisch veldonderzoek. Richtlijnen en voorschriften, deel A: Bodem*. Technisch document 19A, DLO-Staring Centrum, Wageningen.
- Eweg, H., 2007: *Ootmarsum, een grensstadje met bisschoppelijke signatuur*.
- Groenewoudt, B.J., 1994: *Prospectie, waardering en selectie van archeologische vindplaatsen: een beleidsgerichte verkenning van middelen en mogelijkheden*. Amersfoort (Nederlandse Archeologische Rapporten, 17).
- Kars, H. & A. Smit (red.), 2003: *Handleiding Fysiek Behoud Archeologisch Erfgoed. Degradatiemechanismen in sporen en materialen. Monitoring van de conditie van het bodemarchief*. Amsterdam (Geoarchaeological and Bioarchaeological Studies, 1).
- Normalisatie-Instituut, Nederlands, 1989: *Geotechniek, classificatie van onverharde grondmonsters NEN 5104*, Delft.
- Stichting voor Bodemkartering, 2009: *Geologische kaart van Nederland, schaal 1:50.000, blad 28 West*.
- Stichting voor Bodemkartering, 2009: *Geomorfologische kaart van Nederland, schaal 1:50.000, blad 28 West*.
- Versfelt, H.J., 2003: *Hottinger-atlas van Noord- en Oost-Nederland 1773 – 1794*, Groningen.
- Wolters-Noordhoff Atlasproducties, 1990: *Grote Historische Atlas van Nederland, deel 3 Oost-Nederland 1830-1855*, Groningen.

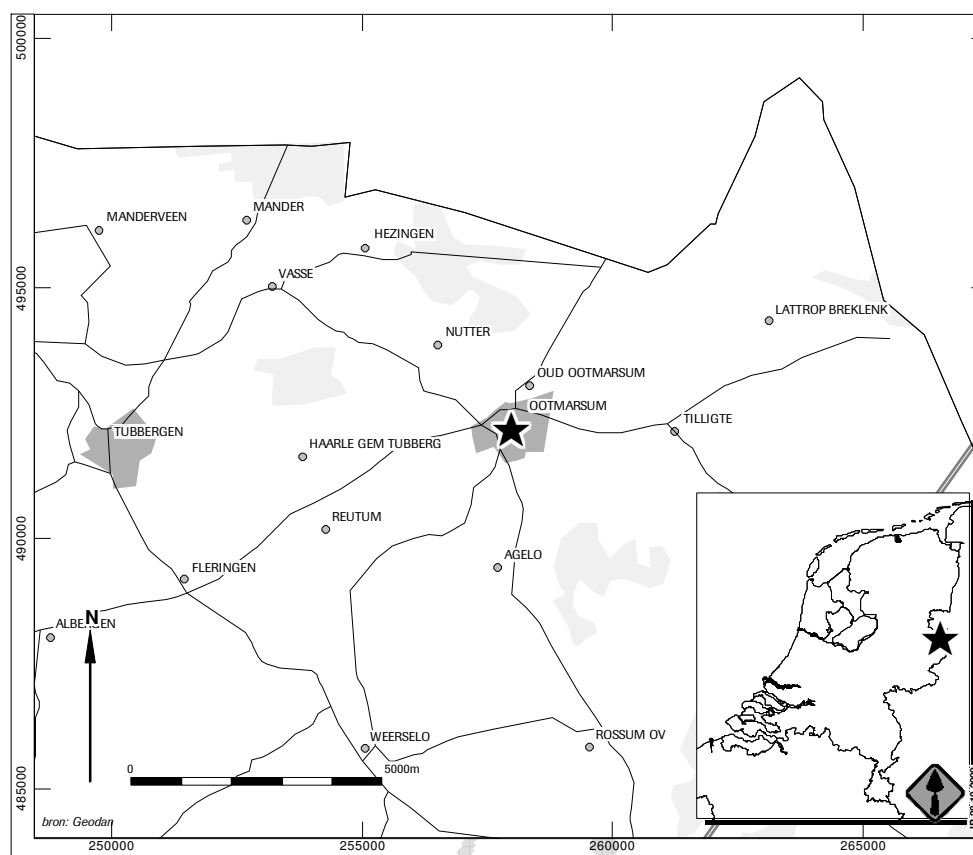

Lijst van afbeeldingen

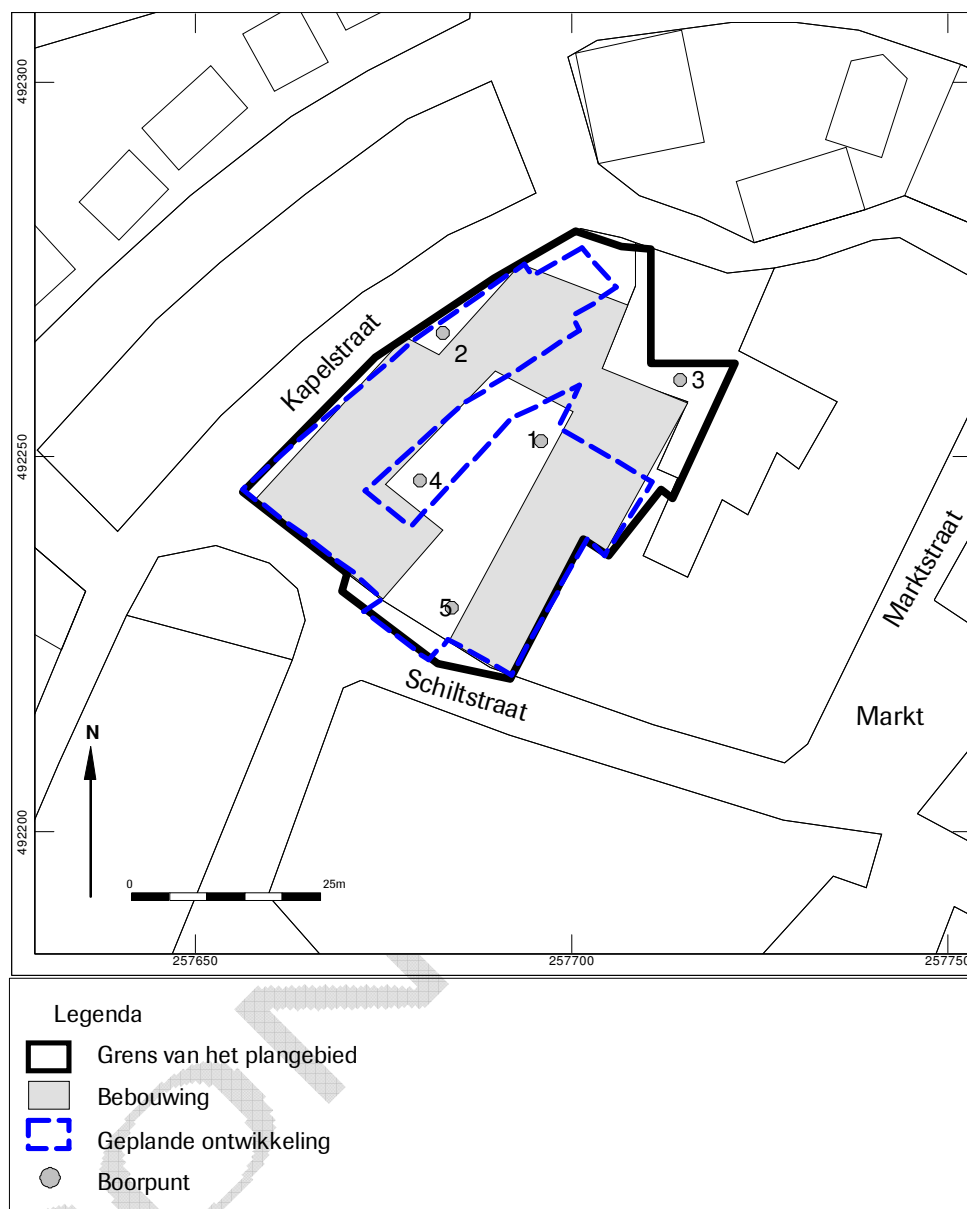
- Afb. 1 Locatie van het plangebied
- Afb. 2 Detailkaart van het plangebied en boorpuntenkaart
- Afb. 3 Indicatieve Kaart Archeologische Waarden, AMK-terreinen en ARCHIS-meldingen
- Afb. 4 Locatie van het plangebied op de kaart van Jacob van Deventer (1550-1600)
- Afb. 5 Locatie van het plangebied op de kadastrale minuut van 1811 tot 1832
- Afb. 6 Locatie van het plangebied op de Bonnekaart uit 1905
- Afb. 7 Locatie van het plangebied op het Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN)
- Afb. 9 Foto van het plangebied

Lijst van tabellen

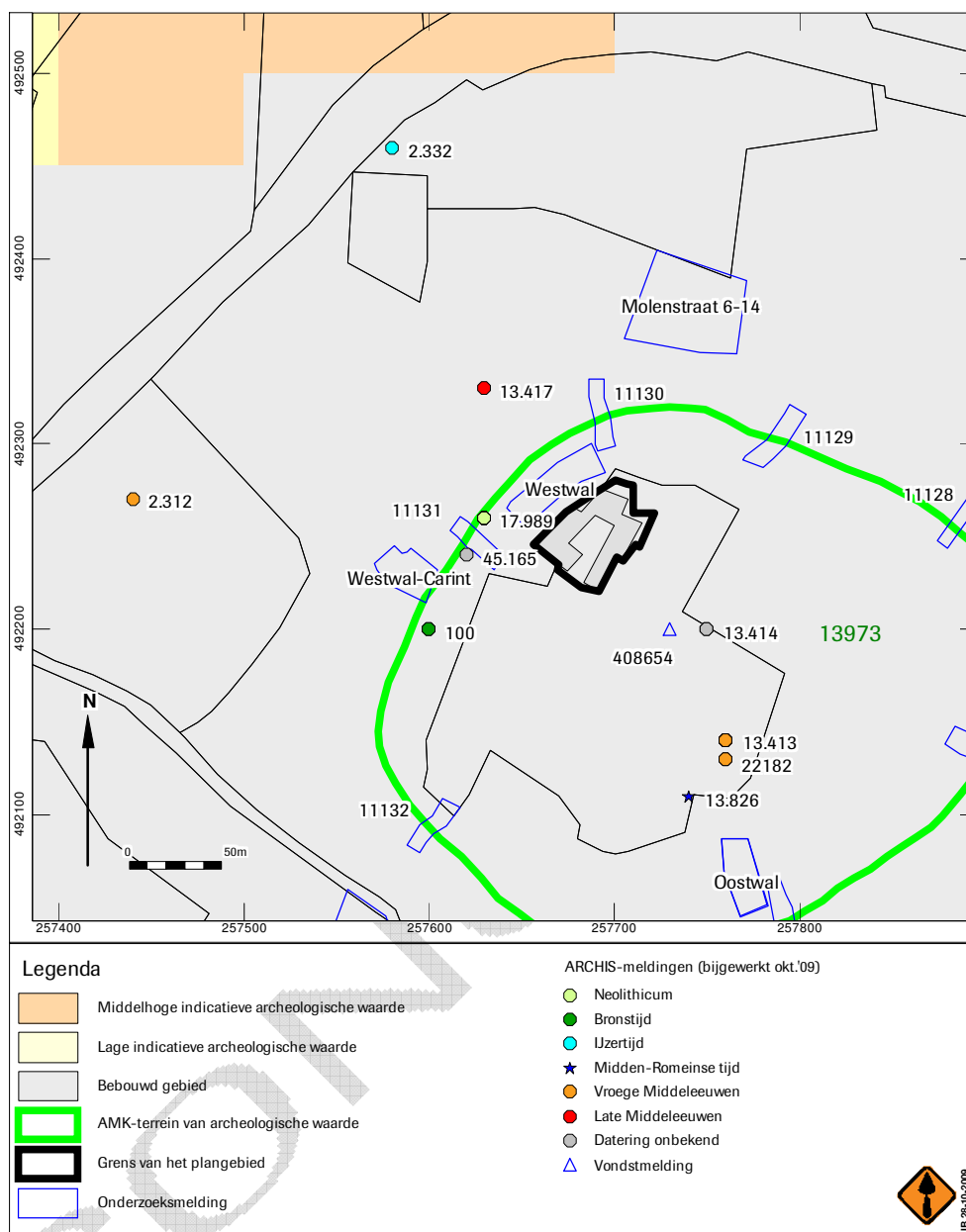
- Tabel 1. Tijdsduur van de verschillende (pre)historische perioden.
- Tabel 2. Archeologische indicatoren en vondsten

Afb. 1 Locatie van het plangebied

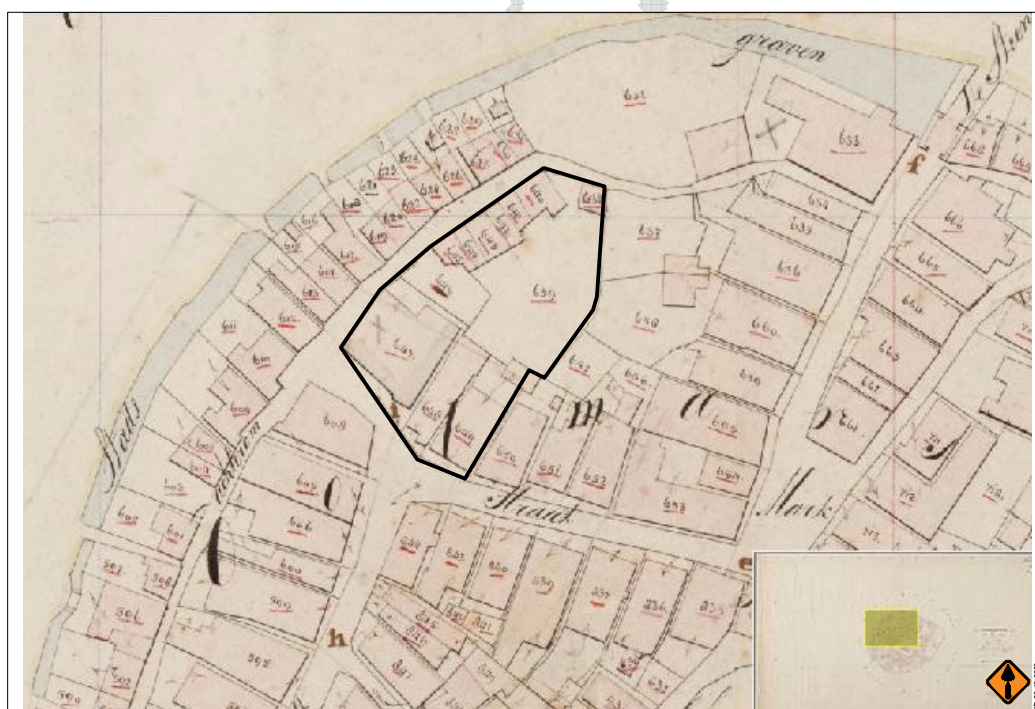
Afb. 2 Detailkaart van het plangebied en boorpuntenkaart

Afb. 3 Indicatieve Kaart Archeologische Waarden, AMK-terreinen en ARCHIS-meldingen

Afb. 4 Locatie van het plangebied op de kaart van Jacob van Deventer (1550-1600)

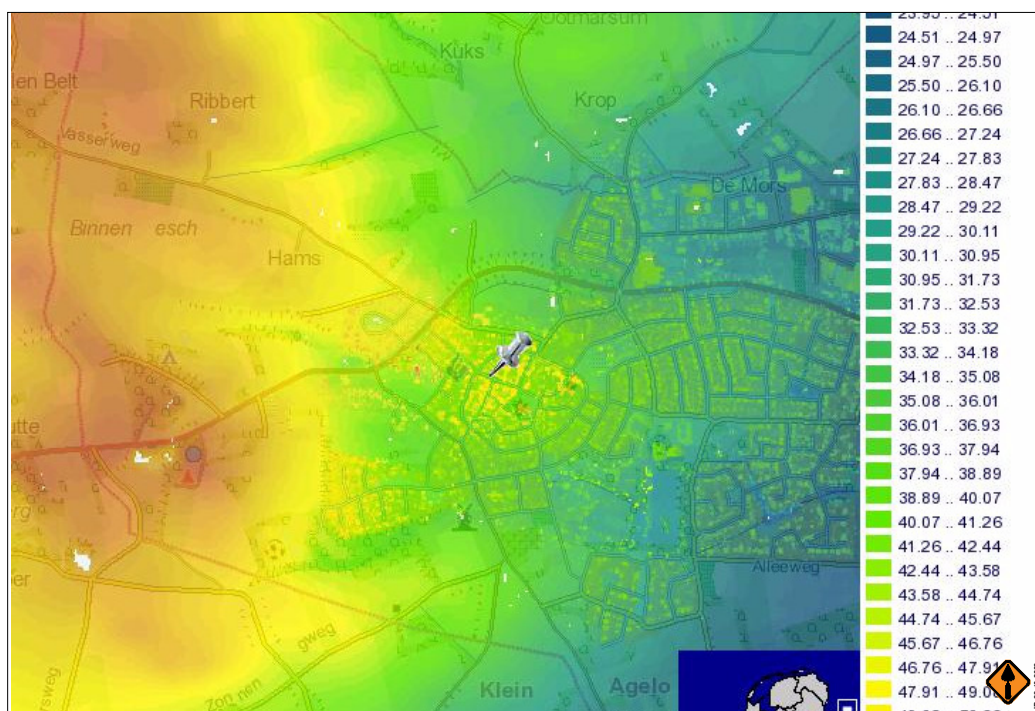
Afb. 5 Locatie van het plangebied op de kadastrale minuut van 1811 tot 1832

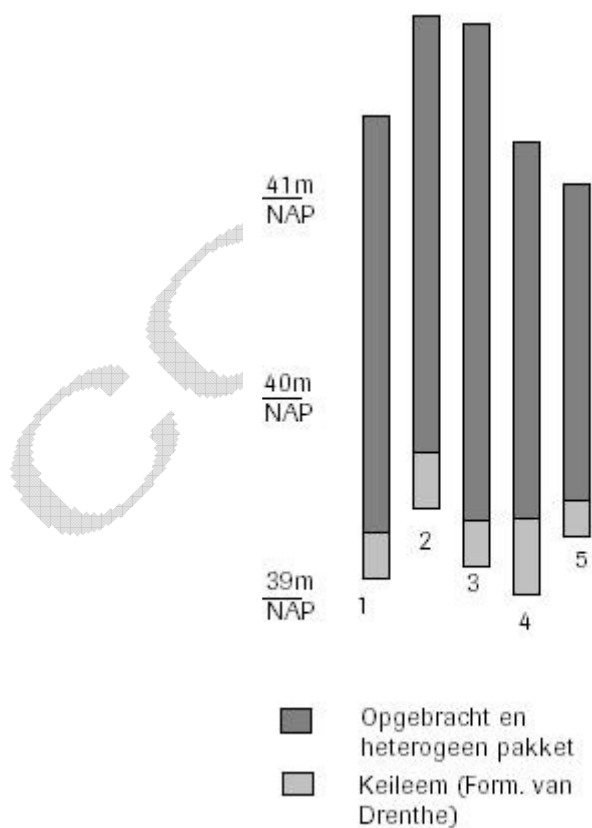
Afb. 6 Locatie van het plangebied op de Bonnekaart uit 1905

Tabel 2. Archeologische indicatoren en vondsten

Oorsprong	Vondstnummer	Diepte cm- mv	x (mRD)	y (mRD)	Omschrijving	Datering
Boring 3	Geen	120	340120	500101	Eén faience/majolica en twee roodbakkende scherven, glas	NTA

Afb. 7 Locatie van het plangebied op het Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN)

Afb. 8 Simplificatie van de boorgegevens

Afb. 9 Foto van het plangebied